(کۆ) ی دیل… (تاك) ی ئازاد! …
محەمەد تەها حوسێن

هەر ڕێژیمێکی سیاسی یا کۆمەڵایەتی یا کولتووری پەروەردە و خوێندنی باڵای بە یەکەم لە ڕیزبەندی بایەخ و گرنگیەکانی خۆی وەرنەگرت، هەرگیز متمانەی ڕاستەقینەی کۆمەڵایەتی وەدەست ناهێنێ و ناچێتە نێو ویژدان و دەروونی تاکەکان و شوێنێکی شیاو لە یادەوەری نەتەوە و کۆمەڵگە ناگرێ.

تەواوی کار و پڕۆسە سیاسی و کۆمەڵایەتی و کولتووری و ئابووریەکان لە مێژووی ئەدەبیاتی خەبات و جولانەوە پێشکەوتووخوازەکاندا بۆ ئەوەن بەشێك لە متمانە لای پانتاییەکی دیاریکراو لە کۆمەڵگە گلدەنەوە، متمانەی کۆمەڵایەتی کۆڵکی داهات و دەسکەوتی مەعنەوی هەر ڕێبەرایەتی و جولانەوەیەکە ڕۆژگارێك ویستبێتی یا ئێستا بیەوێ نەتەوە یا کۆمەڵگە لە بارێکەوە بباتە بارێکی تر.

لای دەروونناسە کۆمەڵایەتی و سیاسیەکان پێوەری پتەوی و لەرزۆکی پێوەند و ڕایەڵە کۆمەڵایەتیەکان تەنها پێگەیشتنی " متمانەی کۆمەڵایەتی" یە، هەر کاتێك کێشە کەوتە ئەو فاکتەرە زیندوو و یەکلاییکەرەوەیە، ئەوە یەکدیگیری و شیرازەی پەیوەندیە کۆمەڵایەتیەکان کە تەواوی شیرازەکانی تر دەگرێتە خۆی بۆ ئەوە ناشێ پشتی پێ ببەسترێ و پێتوابێ هەر کۆمەڵگەیەکی لەم شێوەیە توانای ئەوەی هەیە بە هوشیاریەوە هەنگاو بۆ گەشەسەندنی خۆی بهاوێ.

کێشەی هەرە سەرەکی ئێمەی کورد بە درێژایی مێژوو لە هەناوی کولتوور و سیستمی بەهایی و ترادیسیۆنماندایە، ئێمە بەر لە ئاراستەکردنی (کۆ) پێویستمان بەوەیە(تاك) ێك بێنینە ئارا هوشیار بۆ بەرانبەر بە گرنگی (کۆ) نەك تەنها بۆ پاراستنی بوونی جەستەیی خۆی (کۆ) ی بوێ و پەنای بۆ بەرێ، هەمیشە لە(کۆ) دا کەسەکان خۆیان ون دەکەن و دوای هەڵچوون و سۆز و میزاجی گشتی دەکەون و لە گردبوونەوەدا تاك بەشێکی زۆر لە ئیرادە و مەیل و حەزی لەدەست دەچێ و توانای خۆ کۆنترۆڵکردنی نامێنێ.

(کۆ) هەرگیز تەواو هوشیار نابێ ئەگەر(تاك) بەر لە بایەخی (کۆ) بایەخی (خود) ی خۆی نەزانێ، گرنگی هوشیاری (تاك) لەوەدایە چەندە کەسێك هوشیار بێ بە خۆی و بایەخی خۆی لە ژیاندا بزانێ ئەوەندەش

بوونی تاك و كەسەكانی تر لە دەوروبەری خۆی بە گرنگ دەزانێ. ئەم ڕایانەی من سەلمێنراوی زانستین و هەروا قسە و دەربڕینێك نین بۆ جوانكاری گوتاری كولتووری و هزری ڕازێنرابنەوە. درووستكردن و بەخێوكردنی(تاك) پێبایەخترین پڕۆژەیەكە هەر ڕژێمێك یا داروودەستەیەكی دەسەڵات و سیاسەت بیانەوێ یا ویستبێتیان كۆمەڵگەیەكی ئازاد و نەتەوەیەكی سەربەست بێننە ئارا. ئازادی (كۆ) هەرگیز مەرج نەبووە بۆ ئازادی(تاك)، پێچەوانەكەی تەواو لە جێی خۆیەتی.

غەریزەی ئازادی هەر كەسێك كە دێتە ژیان هەوڵ دەدا بە پێی توانا و هوشیاری خۆی وەڵامی بۆی هەبێ و ئامانجەكەی وەدیبێنێ، بابەتێك نیە بە سادە و سوك سەیری بكرێ و مامەڵەی لەگەڵ بكرێ، ئازادی غەریزەیە زۆر دیالێكتیكیانە لە دووتوێی جوڵەی هاوسەنگی هەردوو جەمسەری(تاك) و (كۆ) دا ڕێی خۆی دەگرێتە بەر، هەر تاكێك گەردوونێكە بۆ خۆی و سەرەتا ئەم گەردوونە دەبێ بپشكنرێ و نهێنیەكانی بدۆزرێتەوە ئینجا ئیش لەسەر گەردوونێكی تر بكرێ كە تاك تیایدا هەناسە دەدا و لە دەوری خولگەكانی خۆی دەخولێتەوە. دۆزینەوەی نهێنیەكانی كۆمەڵگە دوای دۆزینەوەی نهێنیەكانی تاك كار و پڕۆسێسێكی هەرە سانا و سادەیە، تاكی هوشیار هەمیشە هەم خۆی لا گرنگە و هەم خۆیەكانی تر و هەمیش كۆمەڵگە، تاكی ئازاد و هوشیار بایەخی كۆمەڵگە لای ئەو، ئەو ماڵەیە كە هەمیشە ئامێز و باوەشی وەك ئامێز و باوەشی دایك وایە و تیایدا ئەوەی ترس و دڵەڕاوكێ بۆ تیاماندا ناهێڵێ.
كۆمەڵگە ئارامگەیەكی ڕۆحیە بۆ هەموومان و ئەو ئارامگەیە بەهەشتێكە هەموو تاكەكان تیایدا تا هەن لەو باوەشە گەرم و ئارامەدا دەچنەوە نێو سرووت و سیناریۆی دایك و كۆرپە و كۆرپە و دایكدا.

تاك لە مێژووی كۆمەڵایەتی و كولتووری ئێمەدا هەمیشە بایەخی خۆی لەو هۆز و كڵان و گرووپانە وەرگرتووە كە پاراستوونی، لەسەر ئەم بابەتە زۆرمان نووسیوە و زۆریشمان گووت، بەڵام مەترسی وابەستەیی ناهوشیارانەی تاك لای ئێمە بە (كۆ) وە مەترسیەكی وجودیە و لە ڕاستیشدا نەخۆشیەكی كولتووریە و تا پەی بەم ڕاستیە نەبرێ و ئیش بۆ چارەسەری ئەم نەخۆشیە درێژخایەنە وجودیە نەكرێ، هەرگیز و دیسان بە جەختەوە هەرگیز و تا هەتایە نە(تاك) و نە(كۆ) مان چێژی ئازادی ناكەن و زەمینە و زەمەنەكانی نابینن و ئەزموونی ناكەن.

بە هاناوە چوونی بە قەولی كۆن(مەعاریف!) ی ئێستا و ئەوەی

پێیدەوترێ (خوێندنی باڵا) لای من و ئەوەش ڕایەکی100% زانستیە لە بەهاناوە چوونی تەواوی جەستە و بوونی کۆمەڵگەی ئێستامان گرنگترە، کۆمەڵگەی ئێمە مەترسی لەسەر نیە، ئەوەی مەترسی لەسەرە(تاك) ەكانی نێو ئەو کۆمەڵگەیەمانن، هەمیشە کۆمەڵگەکان سرووشتیانە هاتوونەتە دنیا و باش و خراپ، جوان و ناشیرین، بەهێز و بێهێز، هەن و هەر دەشمێنن و لە نێو ناچن. مانەوەی کۆمەڵگە بە بوون و مانەوەی تاکە لەڕ و لاوازەکان مانەوەیەکی شەرافەتمەند و ئومێد بەخش نیە، ئەوە جۆری پەروەردە و هوشیاری و بەخێوکردنی تاکەکانە جۆری کۆمەڵگە لە هەموو ڕوویەکەوە وەدەردەخا.

لاوازترین و ناهوشیارترین سیستمی!! پەروەردەیی و خوێندنی باڵا ئەوانەی ئێمەن، ئەم لاوازیە لاوازی حزبێك یا وەزارەتێك یا وەزیرێك یا سیستمێك تەنها لای خۆی نیشان نادا، بەقەد ئەوەی ناهوشیاری کۆمەڵگەیەك لە درێژەی مێژووی خۆی و درێژەی جولانەوە شۆڕشگێڕیەکەی دەخاتە ڕوو.

تا (تاك) نەبێتە تەوەرێکی سەنتڕاڵ لە تەواوی پڕۆسەکانی پەروەردە و خوێندنی باڵا و بەر لەوەش کردە سیاسی و کۆمەڵایەتی و کولتووریەکاندا، تا (تاك) نەبێتە تاکە سەرمایە و بۆ ماوەیەکی درێژ نەچێتە پێش پارە و نەوت و دەسەڵاتخوازی و پاوانخوازیەوە، تا(تاك) نەبێ بە دنیایەکی نەپشکنراو و بەر لەوەی بە قوڵاییەکانی زەوی بۆ کانزا و کانەکان ڕۆچنە خوار دەبێ خودی ئەو لەو ونبوونە ئەزەلیە ڕزگاری بێ، هەموو دنیا ببەینەوە تاك هەر دۆڕاوە، چون گەورەترین سەرمایەی مرۆڤ بە تێگەیشتنە ئینسانیە باڵاکەی عەقڵ و هوشیاریەتی بەو عەقڵە و تا تاك نەگاتە ئەو ئاستەی خۆی وەك بوونێکی بەهێز بناسێ هەرگیز هیچ بوونێکی دیکە لە دەرەوەی ئەو بەهێز نیە.

ئۆرگانەکانی ئیشکردن لەسەر مێشك لای ئێمە ئۆرگانی ناسەربەخۆ و بێ دەسەڵاتن، چارەکی ئۆرگانەکانی سك و باخەڵ بە هێز نین، بەم ئۆرگانە لاوازانە قەتاوقەت تاك و هاوڵاتی گونجاومان بۆ کۆمەڵگەکەمان پێنایەتە ئارا، دایەنگە و باخچەکانی ساوایان لەم هەلومەرجەی ئێستادا و بەم ناهوشیاریە پەروەردەیی و فێرکاریە زیانیان لە قازانجیان زیاترە، قۆناغەکانی بەر لە خوێندنی سەرەتایی ئامادەباشیەکی هەرە گرنگن بۆ منداڵ و ساوایەکانمان تاوەکو بە حەز و زەوق و پاڵنەرەوە بچنە نێو ژیان کە دەرگاکەی و کۆدەکانی وان لە نێو سیستمە پەروەردەییەکاندا، قوتابخانە سەرەتاییەکانمان ڕووبەڕووی مەترسیەکی گەورەی شێواندنی مرۆڤبوونی تاکەکانی کۆمەڵگەکەمان دەبنەوە، ئامادەکردنی قوتابیانی

دواناوەندی بۆ زانکۆکان وەك هەڵدانیان و لە کۆڵخۆکردنەوەیانە بۆ دوورگەیەکی تر کە پێشتر هیچیان لەبارەوە نەزانیوە و تەنانەت تیاشیدا ونتر دەبن، چون حاڵی زانکۆکانمان زۆر لە دۆخی ئۆرگانەکانی سیستمی پەروەردەیی بەربادترە.
لە زانکۆی ئێمەدا مەعریفە و زانین هەر لە بنچینەوە نەبوون و ئێستاش تەنها گوزەراندنی کات و ساتێکن لە بێهۆشی و نەزانی و سادەلەوحیدا. زانکۆ وەك چەمك و وەك دەستەواژە نە (زان)ینی تیا هەیە نە(کۆ) واتە ئەوەی دەچێتە زانکۆ بە ئامانجی(زانین) نەچووە و ناچێ، ئامانجی ئەو هەر لە کۆنی ئەم زانکۆیانەماندا سازکردنیانە بۆ ئەرك و وەزیفە و دواتر بۆ کۆمەڵگە، ئەوەش لە بنچینەدا سەرچاوەی نەزانی و هەڵە هەرە گەورەکەیە.

سیستمی پەروەردەیی نوێ و ئەکادیمیاکانی خوێندنی باڵا ی مۆدێرن (تاك) وەك تاك و خودێکی هوشیار بە خۆی ئینجا بە (کۆ) و بە کۆمەڵگە ساز دەکەن، لە سیستمە زانستیە ئینسانیە نوێیەکاندا قوتابی بۆ(زانست و زانین) دەچێتە زانکۆ نەك بۆ وەدەستھێنانی مۆڵەتێك بۆ کار، بۆ دۆزینەوەی خۆیی و ناسینی خۆی دەچێتە زانکۆ نەك تەنها بە پیرۆزهێشتنەوەی کۆمەڵگە، تاکێك خۆی نەناسێ قەت کۆمەڵگەش ناناسێ و تاکێك ڕێز لە بوونە ئینسانیە باڵاکەی نەگیری َهەرگیز ئەویش نازانێ ڕێز لە کۆمەڵگە بگرێ.

من پێشتر لە نووسینێکی تر و لە دەربڕینێکدا وتم: حوجرەکانی جاران کە فەقێ تیایاندا دەیانخوێند لە قوتابخانە و زانکۆکانی ئێستامان سیستماتیك تر بوون، ئەوان ئەگەر چی شێوازێکی کلاسیکی خوێندن و فێرکردنیان هەبوو و زیاتر زانیاریە دینیەکانیان دەخستە مێشکی قوتابیان و بە شێوەیەکی تەلقینی، بەڵام فەقێ جۆرێك لە پاڵنەری لا هەبوو حەزی خرابووە سەر ئەم خوێندنە و خۆیشی هەمیشە هەوڵی دەدا مەلا و مامۆستای باشی هەبێ تاوەکو دواتر سەروەریەکی کەسایەتی لەو پایەیەدا دەستەبەر بکا. پاشان مۆڵەتی دەرچوونیشیان کە پێیان دەوت ئیجازەی 12 دەبوایە لەسەر دەستی پیاوێکی ئاینی گەورە بوایە و پیاوە ئاینیەکەش هەمیشە چاودێرێکی لەسەرەوەی خۆی دەبینی کە (خوا) یە لە ترسی ئەو نەیدەوێرا گەندەڵی لە پێدانی بڕوانامەکەدا بکا.
لە راستیدا دەبوایە لە هەلومەرجی ئێستادا هەنگاوی زۆر گەورەمان بڕیبوایە نەك هەر بۆ ڕزگارکردنی نەتەوە و کۆمەڵگە بەڵکو لە پێناو ڕزگارکردنی تاك و ئازادکردنی لە هەموو ئەو ئایکۆنانەی ئەو فێربووە وەك کولتوور و هەر کە دەکەوێتە نێو پڕۆسێسی فێرکردن و فێربوونەوە ئازادیەکانی خۆی لە ترسان بداتەوە دەستیان.

تاك و كۆمەڵگەی ئێمە هەر لە ئەزەلەوە فێربوون لە ئازادی خۆیان بترسێن، فێركراون لە شادمانی بترسێن، فێركراون لە دەسەڵاتداران بترسێن، فێركراون لە دایك و باوك بترسێن ، فێركراون لە ....تاد بترسێن، ئەم ترسە بووەتە ئاسانترین میكانیزم بۆ كۆنتڕۆڵ و ئاسانترین میكانیزم بۆ خەساندن.

تاكی ئەم كۆمەڵگەیەی ئێمە عەجیب بۆ نادیارگەلێگ غلۆر بۆتەوە، عەجیب لە كونە ڕەشەكانی ئەم گەردوونی كۆمەڵگەیە ون بووە، تا ئۆرگانە دەسەڵات بەدەستەكانی ئەم سەرزەمینە لە گرنگی و بایەخی ڕزگاركردنی تاك و ئازادكردنی هوشیار نەبنەوە، تا ئاراستەی وەبەرهێنانەكانیان لە كەرەستەوە نەگۆڕن بۆ مێشك ئەوا نە خۆیان ئازادن و نە توانای ئازادكردنی خۆیان و نەتەوەشیان هەیە.

ئەوان تا تاك نەكەنەوە سەنتەر هەرگیز خۆشیان لە سەنتەر نین چون كۆمەڵگەی نا ئازاد تاكی نائازاد دەردەم تاكی نائازاد دێنێتە ئارا و باڵاترین سەنتەری دەسەڵاتیش تەنها چێژ لە تەسلیمكردنی ئازادیەكانی خۆی بە ناوەندی تر دەكات.

گابریل گارسیا ماركێس لە نێوان رۆمان و سینەمادا … حەیدەر عەبدولڕەحمان

رۆماننووسی ناوداری كۆڵەمبی گابریل گارسیا ماركێس كە بۆ سەردەمێكی دوورو درێژ تەختی پاشایەتی رۆمانی لە سەراپای جیهاندا داگیر كردووە و بە هۆیەوە ماركێز خەڵاتی نۆبلی پێ بەخشراوە،بە هەمان شێوەش بە ملیۆنەها بینەریشی لە جیهاندا راكێشی بەردەم شوێنی پلیت بڕین كرد لە هۆڵەكانی سینەمادا، بۆ ئەوەی ئەو رۆمانە سیحراوییانەی ژمارەیەكی بێ هاوتای خوێنەریان هەبوو، بە هەمان ئەندازەش بینەریان هەبێت لە سینەمادا .

رەخنەگرە سینەماییەكان دەڵێن: ماركێس جیا لە رۆمانوسە جیهانییەكان چەند ئەوەندەی رووبەرێكی بەرفرەوانی بۆ خەیاڵ هەبووە لە دروست كردنی رۆماندا،بەهەمان شێوەش شوێنێكی بەرفرەوانی بۆ دروست كردنی وێنەو رووداو جێ هێشتووە بۆ دەرهێنەرەكان كە بتوانن

سیناریۆی سرنج راکێشی لێ دروست بکەن،بۆیە هەر ئەو ئەستێرە پڕشنگدارە جیهانیە دەمێنێتەوە کە ساڵانە ملیۆنەها لە بینەران بۆ ئەوەی ڕۆمانەکانی خۆی لە سینەمادا بەرجەستە بکات،بۆیە ئەو پێگە ئەدەبیەی مارکێس لە ڕۆماندا هەیبووە،هەمان ئەو پێگەیەشی لە سینەمادا هەیە،چەند هەوادارو ئاشق بە ڕۆمانەکانی هەبووە،ئەوەندەش هەوادارو ئاشق بە سیناریۆ سیحراوییەکانی هەیە،ئەوەتا ژمارەی ئەو فیلمانە ژمارەیەکی ئێجگار زۆرو زەوەندن،گەورەترین دەرهێنەرە سینەماکارەکانی جیهان کاریان لەسەر کردووە،جگە لەوەش ئەو کاتەی کە مارکێس بەرپرسی ئەکادیمییای سینەما بووە لە کۆبا،زۆر سیناریۆی سینەمایی نووسیووە،کەهیچ پەیوەندیەکیان بە ڕۆمانەکانییەوە نەبووە،وێڕای ئەو سیناریۆیانەی لە مەکسیك دەیانی نووسی،بۆیە ئەمڕۆکە فیلمێکی زۆر هەن ناوی مارکێسیان بە سەرەوەیە چ ئەوانەی لە ڕۆمانەکانییەوە وەرگیراون ،چ ئەوانەی ئەو خۆی وەك سیناریۆ بە تایبەت بۆ سینەما نووسیوویەتی ..

ڕۆمانی(خۆشەوستی لە زەمەنی کولێرادا) یەکەم فیلم نیە لە ڕۆمانەکانی مارکێس وەرگیرابن ،بەڵکو پێش ئەویش فیلمی(ئاریندیرای کۆوی) هەبوو کە ساڵی 1983 لە لایەن دەرهێنەری بەرازیلی(رای جویرا) بەرهەم هاتوە،لە هەمان ساڵیشدا دەرهێنەری ناسراوی ئیتاڵیی(فرانسیسکۆ) ڕۆمانی(روداوی مردنێکی راگەیاندراو)ی دەرهێناوە،کە هەردوو ئەکتەری جیهانیی (ئەفیریت و ئارنیللا) ڕۆڵی پاڵەوانییەتییان تیادا بینیبووە،هەروەها ڕۆمانی (کۆلۆنێل شتێکی نیە بۆ نووسین) ساڵی 1999 لەلایەن دەرهێنەری مەکسیکی(ئارتۆرۆ ریمبیستین)کراوەتە فیلمێکی سینەمایی،لە نواندنی (فرناندۆ لوجان و سەلما حایك) بوو، دواتر فیلمێکی دیکەی بە ناوبانگی شاکارەکانی مارکێس کە لە ساڵی 2004 بەرهەم هاتووە فیلمی(لە ساتەکانی پەشێوی دا) دابوو کە لە لایەن دەرهێنەری بەرازیلی (رای جویرا) دەرهێندراوە .

رەخنەگری ئەمریکی جۆزیف ساندرا دەڵێ: چەند ئەوەندەی مارکێس دەست ڕۆیشتوو بووە لە نووسینی ڕۆماندا،ئەوەندەش توانستی نووسینی سیناریۆی هەبووە،لەچەندین ئەزموونیش دا ئەو راستییە ئاشکرا بووە،کە مارکێس لە ڕۆمانەکانیدا خەیاڵێکی سینەماییشی هەبووە لە دروست کردنی وێنەی سینەماییدا،بۆیە ئەو وێنانە زەمینەیان خۆش کردووە بۆ دروست کردنی وێنەی سینەمایی .
ئەو لێك نزیکییە لە نێوان ڕۆمان و سیناریۆی وێنەیی وای کردووە کە ئەو فیلمانەی لە ڕۆمانەکانی مارکێز بەرهەم هێندراون ببن بە

خاوەنی زۆرترین داهات،وەك چۆن رۆمانەکانی بوون بە خاوەنی زۆرترین خوێنەر لە جیهاندا،ئەم دوو باڵیە لە نێوان ئەدەب و هونەردا وای کردووە کە هەوادارانی مارکێز ببن بە دوو ئەوەندەی خۆیان لە هەموو جیهاندا ..

فیلمی(خۆشەویستی لەزەمەنی کولێرادا) ئەگەرچی رۆمانەکەی بە زمانی ئیسپانی نووسراوە ،بەڵام فیلمەکە پشتی بەدەقە ئینگلیزییە وەرگێڕاوەکە بەستووە،هەروا رۆمانی یادی سۆزانییە خەمبارەکان کە لە لایەن دەرهێنەری دانیمارکی (هێنگ کاسلن)کراوەتە فیلم بە هەمان ئاستی فیلمەکانی تر سەرکەوتنێکی بەرچاوی بە دەست هێناوە،فیلمەکە باس لە خۆشەویستی پیرەمێردێکی رۆژنامەنووس دەکات لە گەڵ کیژۆڵەیەکی چواردە ساڵی،ئەو فیلمە لە خولی پانزەهەمینی فیستیڤاڵی ئیسپانیا نمایش کرا کە تێیدا ئەکتەری ناسراوی فرەنسی(جیرالد شاپلن) رۆڵی پاڵەوانییەتی تێدا بینی ..
ئەم فیلمە دوای رەزامەند بوونی خانەوادەکەی مارکێس لە لایەن (کارلسن و جان کلود) سیناریۆکەی بۆ نووسراو بۆ سینەما ئامادە کرا،سیناریۆکە لە رەسەندا بە زمانی دانیمارکی بوو،دواتر وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی فرەنسی و ئینگلیزی و ئیسپانی وێنەکانی لە ویلایەتی (کامبتشی) خوارووی مەکسیك گیراوە ..

دوای ئەو سەرکەوتنەی فیلمی(لە مەڕ خۆشەویستی و ئەهریمەنەکانی تر) و سرنج راکێشانی خەڵکی و رەخنەگران،لە فیستیڤاڵی نێو دەوڵەتی (کارتا خیتادی ئەندیاسی)جارێکی دیکە فیلمەکە لە کۆلۆمبیا نمایش کرایەوە،فیلمەکە باس لە روداوێك دەکات لە سەدەی هەژدەهەم ،کاتێ منداڵێکی تەمەن 13 ساڵی بە ناو(سیدبا ماریا) لە چینی نەجیب زادەکان دووچاری ڤایرۆسی نەخۆشی گازە سەگ دەبێت و لەو کاتەدا مەزەندەی ئەوەی بۆ دەکەن کە بە پێی داب و نەریتە کۆنەکان دەستی جنۆکەی لە سەرە،دواتر راهیبەیەکی ئیسپانی گیانی منداڵەکە لەو خەتەرناکییە رزگار دەکات ..
کلارا ماریا – بەرهەم هێننەری فیلمەکە دەربارەی ئەم فیلمە دەڵێت:رەخنە گرەکان وای بۆ دەچن کە تا ئێستا ئەم فیلمە باشترین فیلمێك بووە لەو فیلمانەی کە لە رۆمانەکانی گەورە نووسەری کۆلۆمبی گابریل گاریسیا مارکێس وەرگیرابێت.. بۆیە ئاواتە خوازین فیلمەکە سەرکەوتنی گەورەتر بە دەست بێنێت،بێگومان ئەوەی رۆمانەکەی خوێندبێتەوە ئەوە دەزانێت کە فیلمەکە هەموو توێژەکانی کۆمەڵگا ناگرێتەوە،بەڵکو ئەوانە دەکەونە ژێر کاریگەری فیلمەکە کە دووچاری داوی خۆشەویستی هاتوون ..

ئەم فیلمە 2.2 ملیۆن دۆلاری تێ چووە،چوارەم بەرهەمی سینەمایی بووە کە لە شاکارەکانی مارکێسەوە کرابن بە فیلم .
بەرلەوەی مارکێس دەرگا بە رووی بەرهەم هێنەرەکانی سینەما بکاتەوە بۆ بە فیلم کردنی رۆمانەکانی،ترسێکی زۆری هەبوو کە سینەما دەستی بە سەر رۆمانەکانیدا نەشکێ و ئەو فیلمانە ببن بە مایەی بەها شکاندنی رۆمانەکانی کە ئەو زۆر بە پیرۆزییەوە هەڵسوو کەوتی لە گەڵدا دەکردن،بۆیە بۆ ماوەیەکی ئیجگار زۆر رەزامەندی خۆی لەم بارەیەوە نەدا،بەڵام دواتر دوای بەڵێن وەرگرتن لە بەرهەم هێنەرەکان کە بتوانن وەك پێویست بەرجەستەی کارەکانی بکەن،ئینجا ئەو دەرگایەی خستە سەرپشت بۆ هەندێ لەو بەرهەم هێنەرانە ..
ئەو رەواجەی فیلمەکانی مارکێس لە جیهانیی سینەمادا بە دەستی هێنا وای لە زانکۆی ماجدالینا کۆلۆمبی کرد دکتۆرای فەخری لە بواری سینەمادا بە مارکێس ببەخشێت ..

مارکێس ئەگەرچی لە دەسپێکدا رێگر بووە لە بە فیلم کردنی کارەکانی بەڵام ئەو خۆی ئاوێتە بوونێکی زۆری هەبوو لەگەڵ سینەمادا چونکە ئەو خۆی یەکێك بوو لە دامەزرێنەرانی ڤیستیڤاڵی هاڤانای سینەمایی و دامەزرێنەری سینەمای نوێ لە ئەمریکای لاتینی ..
بە گشتی گرنگترین سیناریۆکانی مارکێس بریتی بووون لە :
گەڵاوەریوەکان 1955
شتێ نیە کۆلۆنیل بینووسێت 1961
لە کاژێرێکی پڕ لە پەژارەییدا – 1962
سەد ساڵ لە گۆشەگیریدا – 1967
پایزی بەتریك – 1975
روداوی مردنێکی راگەیاندراو – 1981
خۆشەویستی لە زەمەنی کولێرادا – 1985
دەربارەی خۆشەویستی و ئەهریمەنەکانی تر 1994
یادی سۆزانییە خەمبارەکان – 2004

بە قسەی رەخنەگرە سینەماییە جیهانییەکان فیلمی خۆشەویستی لەزەمەنی کولێرادا دیارترین و بەرچاوترین ئەو فیلمانەن کە لە رۆمانەکانی مارکێس وەرگیرابن،فیلمەکە لە لایەن دەرهێنەر مایك نۆبل دەرهێنراوە،ئەکتەرانی وەك خاڤییر باردم و بنجامین برات جیۆڤانا میزو گیور،رۆڵی تێدا دەبینن ،ساڵی 2007 بەرهەم هاتووە،50 ملیۆن دۆلاری تێ چووە ..

ستایندێف – ی بەرهەم هێنەر بۆ ماوەی سێ ساڵ هەوڵی لە گەڵ مارکێس داوە بۆ رازی بوونی تا رۆمانەکە بکرێتە فیلم،روداوەکانی ئەم

فیلمه له سەر زن□ ی ماگدالینای وڵاتی کۆلۆمبیا وێنەی گیراوه،باس له سەردەمی دوای کولێرا دەکات …
بۆ یەکمجار بووه که هۆلیۆد لەم فیلمەدا کار له سەر رۆمانەکانی مارکێس بکات،گۆڤاری کولۆمبی رینستاسیمان دهڵێت:کاتێ (ستایندۆف) له مەکسیك فیلمەکەی نمایش کرد،مارکێس خۆی ئامادەی نمایشەکە بوو،دوای کۆتایی هاتنی نمایشەکه به رووخسارێکی پڕ له زەردەخه نه سێ جار له سەر یەك گوتی : براڤۆ .. براڤۆ .. براڤۆ

لە پاپ ئایدل هەتا کورد ئایدل ….؟! برایم فەڕشی

وشەی”Idol” بە مانا گشتییەکەی بەو کەسانە دەگوترێ کە وێنەیەکی دوور لە چاوەڕوانی لە خۆیان دەنوێنن. هەر بەو مانایە، مام□□ ل□ گەڵ ئەو کەسانە دەکرێ کە لە بەرنامەی “سوپر ستار” و موزیک ئایدل دەردەکەون. نوواندنی ئەم وێنە لە خۆ، یانی تێپەڕبوون لە سنووری تواناکانی ژیانی ئاسایی. پێوانی ئەم ڕێگایە و بڕینی ئەم پرۆسەیە، تەنیا بەوە نابڕێتەوە چەند کەسی ژووریی وهەزاران بینەر ڕازی بکرێن! ئەو کەسانە تا ئەو ئاستە دەبێ هەڵکێشێندرێن کە شیاوی دەرکەوتن لە بەرنامەیەک بن کە خەرجی میلیۆنی تێدا دەکرێ! هەر ئەمە گرفت بۆ بەشداربووان ساز دەکات. ئاسایی بوونەوەی ژیان دوای تێپەڕبوونی ئەم پرۆسەیە، گرفتی نوێ بۆ کەسەکان دەخوڵقینێ!

کوردئایدل تازە بە تازە وەک دیاردەیەکی نوێ گەیشتۆتە باشوور و بە وتەی دەستەی ژووری و مێدیای کوردسات بە پانتای هەرچوارپارچەی کوردستان و گۆی زەوی، سەرنجی بینەرانی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە و بۆتە مایەی شادی خەڵکانێک و مایەی هیوای کۆمەڵێک کەنیشک و کوڕی کورد، کە پێیانوایە دەرفەتێک بۆ جێبەجێکردنی خەون و خەیاڵەکانیان ڕەخساوە. مەبەستی سەرەکی ئەم نووسراوەیە کە لە چەند بەش پێک هاتووە، دەرختنی ڕاستییەکانی ئەو شەپۆلەیە لە ژێر ناوی پاپ ئایدل کە لە سەرەتای ئەم سەدەیەوە، دەستی پێکردووە.

سەردەمی زێرینی بازاڕی موسیقا بە هاتنی ئینترنێت، تووشی قەیران

بوو. یەک بە دوای یەک دام و دەزگا و شیرکەتەکانی موسیقا داخران، بە وێنە مەزنترین شوێنی فرۆشی سەفحەی گرامافۆن و سی دی جیهان، کە لە بینایەکی چوارنهۆم پێکهاتبوو و زیاتر لە میلیۆن سی دی و سەفحەی لە خۆ گرتبوو لە شاری کۆڵن، لە ماوەی چەند ساڵدا نەما. دەیان ئاژانس و ستۆدیۆ یان دەزگایان داخرا، یان ڕێگەیەکی تری بەرهەمهێنانیان گرتە بەر! ئەم سەردەمە لە کوردستانیش بازاڕی موسیقای پێکهێنا. گۆرانی و موسیقای کوردی لە ڕێگای ڕادیۆ، سەفحەی گرامافۆن، زۆبتی سەوت(بەکرەیی) بە پانتایی هەموو کوردستان دەبیسترا و دەیان گۆرانبێژ کە بە دەگمەن کارەکەیان بە پیشە دەزاندرا و تەنیا لە گوند و ناوچەکەی خۆیان دەناسران، لە ناکاو دەنگیان سنوورەکانی بڕی و بووە هۆی مانەوەی بەشێکی ڕەنگین لە مەلۆدی و کەلام و شێوەکانی موسیقا، کە لە ٢٤ سەعات بەرنامەی کوردئایدل، بە خەستی ڕەنگی دایەوە!

چرای پاپ ئایدل لە بریتانیا ڕۆشن کرا و وروژاندنی جەماوەری لە گەڵ خۆی هێنا. ئەمە خەون بوو کە کەسێکی دەنگخۆشی ئاسایی لە چل دەرگا و دەروازەی داڵانەکانی پێچەڵاوپووچ دەرباز بێت و بگاتە سەر سەکۆی گۆرانبێژەکان. ساڵی ٢٠٠٣ دەرگای گەیشتن بە ستۆدیۆکانی تەلەوزیۆن و شەریکەکانی موسیقا بە سەر ئەو کەسانەدا کرایەوە.

پاپ ئایدل بە ڕواڵەت ڕێگای بە سەرکەوتنی گۆرانیبێژانی ئاسایی کردەوە و بەمەش لە ماوەیەکی کورتدا، لە ناکاو ئەم شێوە لە شۆوی تەلەویزیۆنی جیهانی داگرت. لە سەر هەمان بنەما و هەمان فۆرم و هەمان ناو و هەمان لۆگۆ بە زمانگەلی جیاواز مەیدان بە موزیک ئایدل کرایەوە! رێکخەرانی ئەم بەرنامانە بەم ئیدەیە، شێوەیەکی نوێیان بە ئاکتیڤکردنی خەڵک لە بەرنامەکانی تەلەوزیۆنی و کۆنسەرتەکانی موسیقا دەزییەوە و هەروەها بازاڕێکی نوێیان بە مەدیا و موسیقا، ڕەقس و هونەرەکانی تر پەیدا کرد، کە ڕەنگە فەلسەفەکەی بەم ئەم گوتنە بگەڕێتەوە کە دەگوترێ” لە قاپشۆردنەوە هەتا بوون بە میلیۆنەر”. بەرنامەی سوپرستار و موزیک ئایدل ئەم فەلسەفەیان پیادە کرد و نموونەی بەرچاویش لێرە و لەوێ هەیە کە فڵان دەنگخۆشی سەر شەقام، فڵان قاپشۆر، سەرتاش، بوونەتە میلیۆنەر
.

بەم چەشنە لە ساڵی ٢٠٠٣ بەدواوە ساڵانە لە هەر وڵاتێک هەزاران کەس بەشداری ئەم بەرنامانەیان کرد و رێژەی بینەرانی تەلەویزیۆن گەیشتە چەند میلیۆن. لە وڵاتێکی وەک ئاڵمان، دەزگای تەلەوزیۆنی RTL و کەسێک بە ناوی دیتر بۆلن(Dieter Bohlen) بوون بە خاوەن

ئیمتیازی ئەم بەرنامەیە.

بەشداربووی ئەم بەرنامانە هەر لە سەرەتاوە بە ئیمزاکردنی قەرارداد، دەستی خاوەن بەرنامە بۆ هەر چەشنە کارێک لە بەرژەوەندی بەرنامەکە و سەرکەوتنی، ئاواڵە دەکات و خۆی دەبەستێتەوە. ئەوانەی کە شانسی بەشداربوون لەم بەرنامانە پەیدا دەکەن، زۆربەیان لە سەرەتاوە خەیاڵی سەرکەوتن سەرمەستیان دەکات و بیر لە ئاکامی دواڕۆژی واژۆکردنەکەی خۆیان ناکەنەوە.
بەشداربوو بە بێ ئەوەی پارەیەک وەربگرێ دەبێ کات و ئەنەرژی و لەهاتوویی خۆی بخاتە خزمەتی بەرنامەکە کە خۆشی دەگرێتەوە. واتە سەرکەوتنی بەرنامەکە لە گەڵ سەرکەوتنی بەشداربووان گرێدەدرێ و ئەوەش مانای ئەوەیە کە بەشداربووان دەبێ بە مەیلی ڕێکخەرانی بەرنامەکە هەڵسووڕێن، بێ ئەوەی تووشی کێشەی قانوونی و جوبڕانی خەسارەت و زیان نەبنەوە.

هەر وەک باسکرا، ساڵانە هەزاران کەس کە زۆربەیان خەونی سەرکەوتن دەبینن، بەشداری ئەم بەرنامانە دەکەن و بە خەرجێکی کەم نزیک شەش مانگ بەرنامەی پڕ لە بینەر بۆ تەلەویزیۆنەکان پێکدەهێنن، کە لە باشترین کاتی شەوی هەفتە بڵاو دەکرێتەوە. ئەوەش باشترین ئیمکان بۆ بڵاوکردنەوەی تەبلیغاتی تیجاری شەریکە و کۆنسێرنە گەورەکان، کە توانای خەرجی میلیۆنیان هەیە، دەڕەخسێنێ. جگە لەوە هەر شەوێک کە بەرنامەکە بڵاو دەکرێتەوە، پرسیارێک لە بینەران دەکرێ وەک ئەوەی ناوی فڵان ئەندامی ژووری” دیتر بەلنە یان چەرخ و فەلەک”؟ بینەر بۆ بردنەوەی دەهەزار ئۆیڕۆ دەتوانێ تەلەفۆن بکات و بۆ هەر تەلەفونکردنێك ٥٠ سەنت دەبێ بدات. گەر کەی بەرنامەکە لە ساڵێکدا ٢٤ بەش بێت، تەنیا پارەی تەلەفونکردن دەگاتە ٥٠ میلیۆن و گەر پارەی تەبلیغی تیجاریشی بێتە سەر، دەرامەتی دەزگاکە لە ڕێگای ئەم بەرنامەیەوە خۆی لە ١٠٠ میلیۆن ئۆیڕۆ دەدات. بۆ بەرنامەیەکی وا گەر بیست میلیۆن ئۆیرۆش خەرج کرێ، دیسان هەشتا میلیۆن وەک خێر و بێری بەرنامەکە دەمێنێتەوە.

لەم تیجارەتەدا، بەشداربووان بە تایبەت ئەوانەی دەگەنە بەرنامەی زیندوو، لە قەراخ دەریا، هۆتێل و شوێنی ڕابواردن نیشان دەدرێن بۆ ئەوەی منداڵ و لاو و گەورە وەسەر تەماح کەون. هەرچەند هەر لەم بەرنامانەدا بینەر وێنەی دۆڕاوەکانیش دەبینێ، بەڵام کامێڕا بە باشترین شێوە وێنەی سەرکەوتووەکان و سەرکەوتووترین کەس وەها نیشان دەدا، کە چاو و زەینی بینەر کەمتر بە لای دۆڕاوەکان بادەداتەوە و ئەوە لە زەینی غەریزی بینەردا دەچەسپێ کە لە ژیانی

ڕۆژانەشدا ڕەنگ دەداتەوە. ئەم باسە دواتر لە بەشی منداڵان – لاوان و موزیکئایدل، هەراوتر دەکرێتەوە.

ئەمساڵ چاردەهەمین خولی سوپرستاری ئاڵمانی کۆتایی پێهات و دەبوو ئێستا ئاڵمان ١٤ گۆرانیبێژی لە زیادبووبێ، بەڵام هیچیان نە دەنگیان ماوە و نە ڕەنگ و نە ناو. ئەم ١٤ کەسە و هەزارانی بەشداربوو، لە دەرەوەی بازاڕی موسیقا ماونەتەوە، بەڵام بەرنامەی سوپر ستار لە ئاڵمان و ئەو وڵاتانە بەردەوامە و ساڵانە ئارەزوومەندانی تازەتر بەرەو خۆی دەکێشێ، بە بێ ئەوەی بزانن ئەوانی پێشتر بە کوێ گەیشتوون، چییان لێهات و بۆچی نەمان!

هەرچەند ژمارەی بەشداربووان و بینەرانی ئەم بەرنامانە لە وڵاتانی ڕۆژئاوا لە کەمی داوە، بەڵام خولیای منداڵان و لاوان و بگرە قەیرەکان بۆ بوون بە سوپر ستار و سوپر تالێنت و بەناوبانگبوون و گەیشتن بە ژیانی ڕەنگین و زەنگین لەم ڕێگایەوە بەردەوامە و بە ئینترنێت و پلاتفۆرمەکانی وەک یوتووب گوێزتراوەتەوە کە تەنانەت منداڵان تێیدا چالاکن و ئاژانسەکانی تەبلیغاتی بە دانی پارە بە تاک و تەرایان چالاکتریان دەکەن کە لە ناو ئەوانەدا کەسانی وەک Ariana Grande “ئاریانا گراندە” هەڵکەوتووە کە لە کۆنسێرتەکەیدا لە مەنچستەر بۆمب تەقێندراوە و منداڵی هەشت ساڵانیش لە ناو کوژراوەکاندا بینرا، کە ڕەنگە خولیای ئەوەی لە سەردا بووبێت کە ڕۆژێک خۆی لە سەر سەکۆ ببینێتەوە. هەروەک کیژۆڵەی کوردەکەی کورد ئایدل کە بۆی گرنگە بزانێ چەند کەس چاوەڕوانی دەکەن و نووسیویەتی: ”سلاو هاوریان ئه م کاته تان باش چه ن که س چاوه روانمه ئه مشەو؟ “!
ئێستا کە لە ڕۆژئاوا سوپر ستار و موزیک ئایدل ڕۆژیان ئاوا دەبێ، تازە لە وڵاتی ئێمە ڕۆژی کورد ئایدل هەڵدێت.

درێژەی هەیە…

خودا … سمکۆ ئەحمەد

ئەی ئەوانەی
لە پەناوی ، لەژێر ناوی
خوداکاندا
چەند سەدەیە خوێن دەڕێژن
کەی تێ دەگەن ؟
هیچ خودایەك نەبووە و نابێ
هیچ کڵێسایەك یان مزگەوتێك
نەببووە و نابێ
خودا لە دەرگای دابێ !
هیچ کتێبێك نەبوە و نابێ
قەڵەمی خودایەکی پیا خشابێ !
گەر دەتەوێ خوایەك بینی؟
بڕۆ لە نێو پەڕەی گوڵە
لە نێو شادەماری دڵە
لە نێو باڵی پەپوولەدا
لە نێو ڕەزا
بۆی بگەڕێ..!

سمکۆ ئەحمەد
لەندەن ٢٠١٧
کارە هونەریەکەم دەگەڕیتەوە بۆ سەرەتای نەوەدەکان

گرنگی کتێبخانەی ماڵەوە لە ڕۆشنبیری منداڵان … ڕۆزا شوان

خوێندنەوە زۆر گرنگ و پێویستە، لەم سەردەمەدا بووە بە یەکێک لە پێویستییەکانی مرۆڤ.. کە لە دوای هەڵمژینی هەوای پاک و خواردن و خواردنەوە و نووستن و یاری کردن، ریزبەندی دێتە سەر خوێندنەوە.. وەکو چۆن لەشمان پێویستی بە خۆراکی هەمەجۆرە هەیە بۆ ئەوەی

بڕسکێ و گەشەبکات، خوێندنەوەش خۆراکی مێشکمانە. لە رێگای خوێندن□و□ زانست و زانیاری هەمەرەنگە بە دەستدەهێنین، بۆ گەشەکردنی هۆش و گۆش و هزر و بیر و زەینمان.. (ستیل) دەڵێ:" خوێندنەوە وەرزشی هۆشە" خوێندنەوە هۆیەکی گرنگی فێربوون و خۆڕۆشنبیرکردنە.. بنەما یەکە لە بنەما هەرە سەرەکییەکانی دروستبوونی کەسایەتییەکی دروست و تەواو و سەرکەوتوو لە ژیاندا.

خوێندنەوە ی□ک□ لە کۆڵەکە گرنگەکانی رۆشنبیری منداڵان.. شارەزایانی پەروەردە هاوڕان لەسەر گرنگی چاندنی حەز و خۆشەویستی خۆێندنەوە لە قۆناخی زووی منداڵیدا لە دەروونی منداڵاندا، باشتر وایە هەر لە منداڵییەوە منداڵان هۆگر و ئاشنای کتێب و گ□قارەکانی منداڵانیان بکەین و، ببن بە هاوڕێی هەمیشەی کتێب.. خوێندنەوە ببێت بە خوویەکی بەسوودیان و دەقی پێوەبگرن و، ببێت بە بەشێک لە ژیانیان.
(داردین) دەڵێ:" تۆ لە ماڵی خۆت دایت و، بە خوێندنەوەی کتێب، گوزەری جیهان دەکەی" لەو رستە جوانەی کە لەسەر دیوارە بەجێماوەکانی فەرعەونییە میسرییەکان ه□ک□□راون:" رۆڵەکەم وات لێدەەکەم کە چۆن دایکت خۆشدەوێ.. ئاوهاش کتێبت خۆشبوێت.. یا زیاتر"
دەربارەی رۆڵی ئەرێنی دایکانیش کە پێشەنگبن لە خوێندنەوەدا بۆ منداڵەکانیان.. شاعیرێکی ئینگلیزی لە هۆنراوەیەکدا بە ناوی(دایکی خوێنەر) ەوە دەڵێ:

دەشێ سامانێکی شاراوەی راستیت هەبێ
قوتوو□ی□ک پڕ لە دوڕ و سەنووقێ زێڕت هەبێ
ب□□□ام ه□رگ□یز ل□ م□ن د□و□□م□□ن□تر نیت
چونکە من دایکێکم هەیە فێرم دەکا و بۆم دەخوێنێتەوە

هەموو ساڵێک، عاشقان لە رۆژی (١٤ی/ فبرایەر) دا بە بۆنەی (جەژنی خۆشەویستی) یەوە، پیرۆزبایی دەکەن و گوڵی سوور پێشکەش بە یەکتری دەکەن.. بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەوە نازانن کە رۆژی (١٤ی/ فبرایەر) رۆژێ خوێندەوەشە بۆ منداڵان، بە ناوی (بۆ منداڵەکەت بخوێنەوە) ئەمەش گوزارشتە لە بەرجەستەکردنی خۆشەویستیی خوێندنەوە بۆ منداڵان.. لەم رۆژەدا لە زۆر شوێنی جیهاندا، خێزانەکان هەریەکە بە شێوازێک ئاهەنگ بەم بۆنەیەوە دەگێڕن و چالاکی رۆشنبیری ئەنجام دەدەن، وەک: هەڵبژاردنی کتێبێک بۆ ممنداڵان و خوێندنەوەی لە نێو خێزاندا، یا بە کۆمەڵی دەچن لە یانەیەکدا دەخوێننەوە، یا لە

قوتابخانەکاندا دەبێتە ڕۆژێکی تایبەتی بە خوێندنەوەوە. یا خوێندنەوەی چەند کتێبێک لە لایەن خودی منداڵانەوە، کە باوکانیان یا دایکانیان، کاتێ کە منداڵ بوون، حەزیان بە خوێندنەوەی ئەو کتێبانە بووە.. یا گێڕانی دایکان و باوکان بە کتێبخانەکاندا بە کڕینی کتێب و گۆڤاری تازە و پێشکەشییان دەکەن بە منداڵەکانیان.

خۆزگە ئەم نەریتە جوانە لە کوردستانی ئێمەشدا دەبوو بە باو.. منداڵانی کوردیشمان لەگەڵ خێزانەکانیاندا لەم ڕۆژەدا (بە منداڵەکەت بخوێنەوە..) ئاهەنگی شیاو و چالاکی جۆراوجۆریان لە بواری خوێندنەوەی کتێب و گۆڤارەکانی منداڵان ئەنجام دەدان.. دایکان و باوکان کتێب و گۆڤاری کوردییان بە منداڵان پێشکەش بە منداڵەکانیان دەکردن.. تا خۆشەویستی خوێندنەوەی و گرنگی کتێب و گۆڤارەکان لە دڵ و دەروونی منداڵە چاوگەشەکانمان شیرین بکردان. هیوای ئەوەش دەخوازم، کە ڕۆشنبیریکردنی منداڵەکانمان کە هیوای داهاتووی کوردستانن، ببێت بە خواست و خەمی سەرەکیمان هەموومان هاندەر و پاڵپشتیان بین.

برای دڵسۆز و خۆشەویستم، ئەندازیار کاک (محەمەد بەرزی) کە نووسەرێکی بە توانا و، شاعیر و چیرۆکنووسێکی ناسراوی بواری ئەدەبی منداڵانە.. خاوەن چەند کتێبێکی هۆنراوە و چیرۆکی چاپکراوە بە منداڵان.. ئەو ئێستادا لە ئەمریکادا دەژی. جارێکی وەکو بیرەوەریەکی منداڵیی خۆی بۆمی نووسیبوو:" کە منداڵ بووم باوکم خەنجەرێکی دەبانی بە دیاری بۆ کڕیم و پێی وتم، ئەمە لەژێر سەرینەکەتدا دابنێ.. خۆ ئەگەر باوکم کتێبێک یا گۆڤارێکی منداڵانی لە جێی ئەو خەنجەرە بۆ بکڕیمایە.. ئێستا لە ئاستێکی تردا دەبووم"

دێینە سەر باسەکەمان کە گرنگی کتێبخانەی ماڵەوەیە لە ڕۆشنبیریکردنی منداڵدا. منداڵی ژیر و وریا و زانست و زانیاری پەروەر، لە پشووی هاویندا کاتێکی زۆری بە دەستەوەیە بۆ ئەوەی سوود لە بەهرە و لە توانا و ئارەزووەکانی وەربگرێت، یەکێک لەو ئارەزووە بەسوودانە، خوێندنەوەی کتێب و گۆڤارەکانی منداڵانە.. منداڵ لە ڕێی خوێندنەوەوە فێردەبێت و بە زانست و زانیاری هەمەچەشنە ئاشنادەبێت و زاخاوی بیر و هۆش و بەهرەکانی دەدا و بیر لە داهێنان دەکاتەوە.. ئاسۆی ڕۆشنبیری گشتیشی فراوانتر و بەرزتردەبێتەوە.. جیاوازیشی دەبێت لەگەڵ ئەو منداڵانەی کە ناخوێننەوە.. بایەخی خوێندنەوە لە دەرەوەی قوتابخانەدا، لە بایەخی بەرنامەکانی خوێندن لە ناو قوتابخانەدا کەمترنییە.. بۆیە

کتێخانەی ماڵەوە بە پێویستەکی پەروەردەیی دەزانین. چونکە درێژەدەر و تەواوکەری بەرنامە و پرۆگرامی خوێندنە.

توێژینەوە زانیارییەکان ئەوەیان سەلماندووە، کە پەیوەندییەکی بەهێز هەیە لە نێوان توانای خوێندنەوە و پێشکەوتن لە خوێندندا.. کتێبخانەی ماڵەوەی منداڵ، هۆکارێکی پەروەردەییە، بۆ زاخاودانی هـزری منداڵ و گەشەکردن و پێشکەوتن و زۆرزانینی.
وەکو دەڵێن: "فێربوون لە منداڵییدا.. وەکو نەقشی سەر بەرد وایە"

شارەزایانی پەروەردە و دەروونناسی، جەخت لەسەر ئەوە دەکەنەوە، کە پێگەیشتنی منداڵ لە خێزانێکدا، کە دایک و باوکیان خوویان بە خوێندنەوەوە گرتووە، کتێبخانەش بەشێکی گرنگە لە ماڵەکەیاندا، منداڵەکانیشیان چاویان لێدەکەن و هۆگری خوێندنەوە دەبن، چونکە دایکان و باکانی خوێنەری پێشەنگ کارتێکردنێکی تەواوی ئەرێنیان هەیە بۆ ئەوەی کە منداڵەکانیشیان چاویان لێبکەن.. دەشێ منداڵ سوود لە کتێبخانەکەی باوک و دایکی وەرنەگرێت، بەڵام تەنها بوونی لە ماڵەوەدا، خۆشەویستی زانست و داهێنانی لا بەهێز و شیرین دەکات.. سووریش دەبێت لەسەر ئەوەی، کە پێویستە ئەمیش کتێبخانەی تایبەتی خۆی هەبێت.. گەر لە ماڵەوە کتێخانەی تایبەتی منداڵیش نەبێت، پێویستە دایک و باوک ئەو کتێبانەی هەڵیان دەبژێرن و دەیانکەن هەمەچشنە بن تا بە هەموو کەسانی خێزان لەباربن.. خوێندنەوەی کتێب و گۆڤار کەرەستەیەکی گرنگی پەروەردەییە و رۆڵێکی ئەرێنی هەیە لە گەشەکردنی دروستی منداڵەکان.. لە ئەمڕۆدا زۆری کتێبخانەی گشتی و کتێخانەی قوتابخانە و کتێتبخانەی ماڵەوە و، دەوڵەمەندیان بە کتێب و گۆڤاری هەمە بابەت، بە پێوەرێکی رۆشنبیری و بە دیاردەیەکی شارستانی و پێشکەوتن و، بایەخدان بە فێرکردن و پەروەردە دە دەزانرێت.

بۆ نموونە: لە هەر شارێک و قەزا و ناحیە و گەڕەکێک و گوندێکی وڵاتی (نەرویج) دا، کتێبخانەیەکی گشتی گەورە هەیە.. لە هەر قوتابخانەیەکدا هۆڵێکی گەورە کراوە بە کتێبخانە بۆ قوتابیان و مامۆستایان، لە بەردەم هەر پۆلێکدا کتێبخانەیەک هەیە، لە ناو هەر پۆلێکیشدا دۆڵابێکی پڕ لە کتێبی تایبەت بە ئاستی خوێندنی ئەو پۆلەوە هەیە.. لە هەر ماڵێکیشدا کتێبخانەیەک هەیە، لە ژووری هەر منداڵێکیشدا کتێبخانەیەکی قنج هەیە.. لە هەر شەقام و سەنتەرێکدا کتێبخانەی فرۆشتنی کتێب و گۆڤار و ڕۆژنامەکان هەن.. تەنانەت لەو مارکێتانەی کە خواردەمەنی و خواردنەوە و میوەهاتیش دەفرۆشن، لە

بەشێکیاندا کتێبان بۆ فرۆشتن داناون بە تایبەتیش کتێبیی منداڵان.. لە راستیشدا زۆر دەوڵەتی تری ئەوروپی هەن، کە لەم بورەدا لە پێش نەرویجەوە.

بە لای ئێمەشەوە، کتێبخانەی ماڵەوە، لە چێشتخانەی ماڵەوە گرنگترە.. ئەو ماڵەی کتێبخانەی تێدا نەبێت.. بە ماڵێکی ناتەواوی دەزانم..(شیشرۆن) دەڵێ:” ماڵێک بەبێ کتێب، گیانێکی بێ رووحە” پێویستە ئەوەش بڵێین، نابێت کتێبخانەی ماڵەوە تەنیا وەکو دیکۆرێک بۆ جوانی و بۆ رازانەوەی ماڵ دابنرێت و، کتێببەکان خوێنەریان نەبێت، پێویستە وا لە منداڵان بکەین کە ببن هاوڕێی هەمیشەی کتێب و، خوێندنەوەش ببێت بە بەشێک لە ژیانیان.. هاوکاریان بین لە هه ڵبژاردنی کتێب و گۆڤاری بەسوود و لەبار بۆ کتێبخانەکانیان.

لە دیمەنی ئەو منداڵ□□ زیرە جوانتر نییە، کە کت□بب□ک یا گۆڤارێکی کراوەی منداڵانی بە دەستەوەیە و بە وردی لێی دەڕوانێت.

ئامانجەکانی کتێبخانەی منداڵان لە ماڵەوەدا:

بە کورتی چەند ئامانجێکی گرنگی کتێبخانەی ماڵەوە بۆ رۆشنبیریکردنی منداڵان، لەم خاڵانەی خوارەوەدا چڕدەکەینەوە:

١ـ کتێبخانەی ماڵەوە، یارمەتی منداڵ دەدات کە بە زانست و زانیاری هەمەچەشنەی بەسوود زاخاوی بیر و هۆشی بدات و.. خۆی بە زانستی و زانیاری هەمەچەشنە رۆشنبیر بکات و.. زۆرزانتر و.. زەینتیژتر بێت.. دانەمێنێت.

٢ـ منداڵ هەر لە منداڵییەوە لەسەر خوێندنەوە رادێت و خووی پێوە دەگرێت و، کتێب دەبێت بە هاوڕێی و خوێندنەوەش دەبێت بە بەشێک گرنگ لە ژیانیدا.

٣ـ رەوشت و خووی جوان فێرد□ بێت و، بە ئاراستەیەکی راست و دروستدا دەڕوات، بەهای جوان و پەندی بەرز وەرردەگرێت.

٤ـ بازنەی شارەزایی فراوانتر دەکات، دەرگاکانی رۆشنبیری لە بەردەمیدا د□ک□ن□وە. ٥ـ خوێندنەوە چێژ و خۆشی و دڵخۆشی پێد□ بەخشێت.

٦ـ زمانی پاراوتر دەبێت و، سامانی وشە و رستەکانی زیاتر دەبن.. دەتوانێت بێ دامان و رامان، بە ئاسانی بە قسە و بە نووسین گوزارشت لە هۆش و لە ناخی خۆی بکات.

٧ـ ئاستی تێگەیشتنی بەرزتر دەبێتەوە، بە شێوەیەکی دروستیش بیردەکاتەوە.

٨ـ کەسایەتییەکی بڕوابەخۆ و دڵنیا دەبێت.. دەتوانێت پشت بە خۆی

ببەستێت و ڕووبەڕووی کێشەکانی ببێتەوە و، چارەسەریان بۆ دابنێت.

٩ـ گەشە بە بەهرە و تواناکانی دەدات.. ئارەزووی زنیاری زیاتری دەبێت و، هەوڵی داهێنان دەدات.. حەزیش بە نووسینی پەخشان و چیرۆک و هۆنراوەی سادە دەکات.

١٠ـ گەر کتێب لە بەردەستی منداڵدا دابێت، لە کاتی پێویستیدا،سوودیان لێوەردەگرێت.

١١ـ کتێبخانەی ماڵەوە هاندەرە بۆ بەهێزکردنی پەیوەندی ڕۆشنبیری و ڕاگۆڕینەوە و دەمەتەقێ لە نێوان ئەندامانی خێزاندا.

١٢ـ منداڵ بە هۆی خوێندنەوەی ئەو کتێبانەی کە لە بەردەستی دان.. وەڵامی بەشێک لەو پرسیارانەی کە لە هزر و خەیاڵیدان.. دەستیدەکەون.

١٣ـ لە ڕێی کتێبخانەی ماڵەوە، ئارەزووی سەردانی کتێبخانەی گشتی دەکات و، بە دوای کتێب و گۆڤار و سەرچاوەی زیاتردا دەگەڕێ.. لە ئایندەدا دەبێت بە خوێنەرێکی هەمیشە و دانەبڕاوی کتێخانەی گشتی.

١٤ـ بەشێکی زۆری کەڵەشاعیر و نووسەران و ڕۆشنبیرانی بە ناوبانگی جیهانی، ئەوانەن کە لە منداڵییەوە لە ماڵەوە ئاشنای کتێب و خوێندنەوە بوونە.. یا لە خێزانێکی خوێنەر و ڕۆشنبیردا چاویان هەڵهێناون.. دایک و باوکیان هاندەر و پاڵپشتیان بوونە.

بەم وتەیەی (دیگەن لایلی) کۆتایی بەم نووسیەم دەهێنم.. کە دەڵێ:

” کتێبخانەکەت پڕبێت لە کتێب.. باشترە لەوەی کە جزدانەکەت پڕبێت لە پارە ”

ڕەزا شوان

نەرویج: (٣ی/ یونی/ ٢٠١٧)